

สรุปสาระสำคัญกฎหมายระหว่างประเทศ กรณีสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน

สืบเนื่องจากเมื่อวันที่ ๓ ม.ค.๖๓ มีข่าวการเสียชีวิตของพลตรี คาเซ็ม ซูลิมานี (Qasem Soleimani) ผู้บัญชาการหน่วยรบพิเศษชุดส์ กองกำลังพิทักษ์การปฏิวัติอิหร่าน ร่วมกับเจ้าหน้าที่อื่น ๆ โดยการสังหารจากการปฏิบัติการทางทหารของกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา ในบริเวณใกล้กับท่าอากาศยานนานาชาติในกรุงแบกแดดด้วยโดรนของสหรัฐฯ ซึ่งทางสหรัฐฯ จัดให้กองกำลังพิทักษ์การปฏิวัติอิหร่านเป็นองค์กรก่อการร้ายต่างชาติ (foreign terrorist organisation) เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวจัดหาทุน อาวุธ เครื่องมือ และฝึกฝนให้กับกลุ่มติดอาวุธที่สหรัฐฯ จัดให้เป็นกลุ่มก่อการร้าย ดังนั้น ในการดำเนินมาตรการป้องกัน (decisive defensive action) เจ้าหน้าที่ของสหรัฐฯ ในต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการสังหารพลตรี ซูลิมานี โดยสหรัฐฯ อ้างว่า พลตรี ซูลิมานี มีส่วนร่วมในแผนการโจมตีเจ้าหน้าที่ทางการทูตสหรัฐฯ ในอิรักและตลอดทั้งภูมิภาค การที่สหรัฐฯ อ้างว่า พลตรี ซูลิมานี มีส่วนร่วมในแผนการโจมตีสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงแบกแดด เมื่อ ๓๑ ธ.ค.๖๒ ที่ผ่านมา พลตรีซูลิมานี ได้ยอมรับ ทำให้จากการโจมตีสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงแบกแดดของ พลตรี ซูลิมานี และกองกำลังพิทักษ์การปฏิวัติอิหร่านถือเป็นการละเมิดอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต ค.ศ.๑๙๖๑ (Vienna Convention on Diplomatic Relations หรือ VCDR) มีประเด็นด้านกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนี้

หลักกฎหมายระหว่างประเทศ มี ๒ กรณี ดังนี้

๑. เรื่องเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูตและการกงสุล (diplomatic and consular privileges and immunities)
๒. เรื่องหลักการป้องกันตัวเอง (self-defence)

๑. เรื่องเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูตและการกงสุล (diplomatic and consular privileges and immunities)

ตัวอย่าง ในคดี United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran สหรัฐฯ เคยฟ้องอิหร่านว่ามีกลุ่มนักศึกษาและประชาชน ได้บุกกรุกและทำลายสถานทูตและสถานกงสุลสหรัฐฯ ในกรุงเตหะราน และรัฐบาลอิหร่านได้เพิกเฉยต่อการกระทำดังกล่าวในการไม่ป้องกันไม่ให้บุกรุกสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงเตหะราน ซึ่งศาลโลกได้มีคำพิพากษาว่ารัฐบาลอิหร่านละเมิดต่อพันธกรณีภายใต้อนุสัญญา VCDR ด้วย ดังนั้น ไม่ว่าจะป็นรัฐผู้รับว่าละเมิดสถานทูตโดยตรงหรือเอกชนในรัฐผู้รับว่าละเมิดก็ไม่สามารถอ้างให้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบได้ หากไม่ได้พยายามอย่างเต็มที่เพื่อจะป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสถานที่ทางการทูต

สำหรับกรณีนี้ การกระทำของ พลตรี ซูลิมานี และกองกำลังพิทักษ์การปฏิวัติอิหร่านในการโจมตีสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงแบกแดด อาจเป็นการละเมิดพันธกรณีภายใต้อนุสัญญา VCDR จึงเป็นเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาเป็นกรณส่วนตัว (individual criminal responsibility) หรืออาจลามไปถึงความรับผิดชอบของรัฐ (state responsibility) ในทางระหว่างประเทศได้

๒. เรื่องหลักการป้องกันตัวเอง (self-defence)

กฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) ในข้อ ๒ (๔) ของ UN Charter นั้น กำหนดให้รัฐสมาชิกยุติข้อพิพาทโดยสันติวิธี โดยไม่ใช้การข่มขู่คุกคามหรือการใช้กำลัง (the threat or the use of force) ในการรุกรานต่ออธิปไตยทางดินแดนหรือเอกภาพทางการเมืองของรัฐใด ๆ ในลักษณะที่ขัดแย้งต่อวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ

“การใช้กำลัง (use of force)” หมายถึง การใช้กำลังทางอาวุธ (armed attack) ตามข้อ ๕๑ ของ UN Charter ซึ่งเป็นข้อยกเว้นให้สามารถใช้กำลังได้ ไม่ได้รวมถึงการข่มขู่ทางเศรษฐกิจ การเมือง หรืออื่น ๆ

ดังนั้น การที่สหรัฐฯ สั่งหารผู้นำระดับสูงของกองกำลังพิทักษ์การปฏิวัติอิหร่าน โดยสหรัฐฯ อ้างหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ตาม UN Charter ฉบับเดิม ข้อ ๕๑ ซึ่งมีการระบุข้อยกเว้นหลักการห้ามใช้กำลังตาม ข้อ ๒ (๔) ของ UN Charter โดยยินยอมให้รัฐสมาชิกสามารถใช้กำลังเพื่อป้องกันตัวเองได้ เมื่อถูกโจมตีด้วยกำลังอาวุธ (self-defence) โดยที่ข้อ ๕๑ วางหลักเอาไว้ว่า ไม่มีกฎเกณฑ์ใดภายใต้กฎบัตรฉบับนี้ที่อนุญาตให้ใช้สิทธิป้องกันตนเองหากถูกใช้กำลังทางอาวุธ (armed attack) จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) จะดำเนินการมาตรการเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และหากมีการดำเนินการใดเพื่อป้องกันตนเอง จะต้องรายงานให้ UNSC ทราบโดยทันที กล่าวคือ การใช้สิทธิป้องกันตัวเองจะต้องเกิดขึ้นหลังจากที่มีการโจมตีทางอาวุธเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการใช้สิทธิป้องกันตัวเองแล้ว จะต้องรายงานให้กับ UNSC รับทราบด้วย ส่วนในเรื่องของความจำเป็นเร่งด่วน (necessity) และความได้สัดส่วน (proportionality) นั้นเป็นเรื่องที่พิจารณายากมาก เนื่องจากต้องพิจารณาทั้งในเรื่องความด่วนของเหตุการณ์ ความรุนแรง การไม่มีวิธีการอื่นที่จะสามารถดำเนินการได้ รวมถึงความสมเหตุสมผลเพื่อยุติการโจมตีทางอาวุธดังกล่าว

ในปัจจุบันการที่จะรอให้ถูกโจมตีทางอาวุธก่อนจึงจะสามารถใช้สิทธิป้องกันตัวเอง (self-defence) ได้นั้นอาจไม่สอดคล้องกับความใกล้จะเกิด (imminency) ของเหตุการณ์การโจมตีทางอาวุธ เช่น หากเห็นว่าฝ่ายตรงข้ามรวบรวมกองกำลังและนำกองทัพบุกประชิด แต่ยังไม่สร้างความเสียหาย หากจะต้องรอให้โจมตีก่อน อาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรง เป็นแนวคิดเรื่อง “หลักการป้องกันตัวล่วงหน้า (preemptive self-defence)”

ข้อสังเกต

- หลักการป้องกันตัวล่วงหน้า (preemptive self-defence) หมายถึง กรณีที่เห็นว่า รัฐของตนคาดหมายได้ว่า อาจจะถูกการโจมตีทางอาวุธในอนาคตอันใกล้ จึงขอใช้สิทธิในการป้องกันตัวล่วงหน้าเพื่อชิงโจมตีก่อนไม่ให้เกิดภัยคุกคามเช่นนั้นที่อาจกระทบต่ออธิปไตยและผลประโยชน์ของรัฐตน หลักการนี้ยังไม่มีที่ยอมรับในทางระหว่างประเทศว่าสามารถป้องกันตัวล่วงหน้าได้หรือไม่ เพราะ ตามข้อ ๕๑ ของ UN Charter นั้น กำหนดแต่เพียงว่า การใช้สิทธิป้องกันตัวเองจะต้องเกิดขึ้นหลังจากที่มีการโจมตีทางอาวุธเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น
- การสั่งหารพลตรีชูลิมานีนัน สหรัฐฯ จึงไม่สามารถอ้างสิทธิการป้องกันตนเอง (right of self-defence) ตามกฎหมายระหว่างประเทศได้
- ความน่าจะเป็นสงครามโลกครั้งที่ ๓ ได้นั้น จะต้องมียุทธวิธีหลายอย่าง เช่น ประเทศมหาอำนาจร่วมสนับสนุนและแบ่งแยกเป็นสองฝ่าย โดยมีจุดประสงค์เดียวกัน
- การโจมตีเป้าหมาย ๕๒ จุด ที่สหรัฐฯ จะตอบโต้อิหร่าน เมื่ออิหร่านยิงขีปนาวุธตอบโต้สหรัฐฯ ซึ่งประชาคมโลกที่อาศัยอยู่ใกล้โรงไฟฟ้าต้องระวังด้วย